

Pressmaterial utdelat vid presskonferensen 18 februari 2009

Avtalsrörelsen och lönebildningen 2008 Medlingsinstitutets årsrapport

- De avtal som träffades 2008 innebär för arbetare inom privat sektor lönehöjningar på 12,1 procent på tre år. Till det kommer kostnaden för avtalspensioner, i genomsnitt ca 0,6 procent för perioden. Avtalen för tjänstemän inom privat sektor medför löneökningar på 10,4 procent under perioden. På såväl arbetarsidan som på tjänstemannasidan ligger alltså de avtalade löneökningarna över den norm på 10,2 procent som etablerades i industrins avtal 2007.
- Löneökningstakten under 2008 ligger för ekonomin som helhet kring drygt 4 procent.
- Reallönerna ökade även under 2008, med omkring 0,8 procent
- Konkurrenskraften har försämrats två år i rad, framför allt mot USA men troligen även mot EU-länderna. Det beror främst på att produktiviteten i näringslivet föll 2007 och 2008.
- Utvecklingen 2005–2007 visar svagt minskade skillnader mellan mäns och kvinnors löner. Kvinnors lön i procent av mäns ökade med 0,2 procentenheter, från 94,6 till 94,8 procent när hänsyn har tagits till arbetsställe och information om t.ex. yrke och utbildning.
- Förhållandevis fler medlingar och omfattande konflikter 2008 än under de stora förhandlingsåren 2001, 2004 och 2007
- Frågor om lönenivån har dominerat medlingsärendena.
- Medlare har varit förhindrade att lägga slutbud med hänsyn till uppgiften att verka för en väl fungerande lönebildning.
- Antalet tecknade hängavtal har ökat, men antalet lokala tvister för att teckna avtal har minskat dramatiskt.
- Syndikalisternas varsel blir fler för varje år.

Konkurrenskraften

Den svenska konkurrenskraften har nu försämrats två år i rad, framför allt mot USA men troligen även mot EU-länderna. Det beror främst på att produktiviteten i det svenska näringslivet föll tillbaka såväl 2007 som 2008 – enligt preliminära uppgifter för de tre första kvartalen. Dessutom försvagades dollarn båda åren kraftigt mot kronan.

Sett på litet längre sikt har dock utvecklingen för den svenska konkurrenskraften gentemot EU-länderna varit mycket god, framför allt tack vare den tidigare starka produktivitetsutvecklingen. Däremot har konkurrenskraften mot amerikanska företag och på dollarbaserade marknader även på längre sikt försvagats markant genom att dollarn fallit mot kronan.

Den svaga produktivitetstillväxten bidrog till att inflationstakten i Sverige steg under 2007 och större delen av 2008, men det var framför allt de internationellt stigande energi- och livsmedelspriserna samt det höjda ränteläget som gav upphov till den accelererande prisökningstakten. Inflationstakten 2008 var alltså något lägre i Sverige än i EU-området, men skillnaden var mindre än under åren 2004–2007.

Den finansiella oron under hösten 2008 medförde dels stora räntesänkningar och markant sjunkande inflationstakt, dels en väsentlig försvagning av kronkursen. Om valutakurserna från slutet av 2008 skulle bli bestående under 2009 medför det att konkurrenskraften främjas 2009.

Lönestatistik

Löneökningstakten under 2008, som den hittills har uppmätts i konjunktur-lönestatistiken, ligger för ekonomin som helhet kring drygt 4 procent. 2007 var ökningen 3,3 procent. Den högsta ökningen 2008, på närmare 5 procent, redovisas för kommunerna och är främst en återspeglning av Kommunals avtal där lönerevisionen för 2008 har tidigare lagts.

Löneutveckling sektorvis 2008

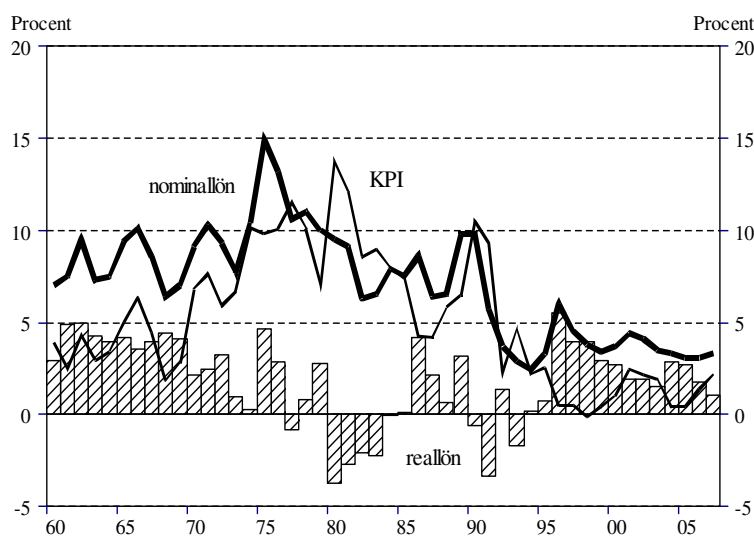
Procentuell förändring från motsvarande månad föregående år, inklusive övertidstillägg för arbetare i privat sektor

	jan	feb	mars	april	maj	juni	juli	aug	sep	okt	nov	Genom- snitt
Industri	4,8	4,6	5,8	3,9	4,3	4,5	4,4	4,9	4,1	3,8	4,1	4,5
Byggnadsverksamhet	4,8	4,9	4,7	4,8	4,6	3,8	3,8	4,5	4,7	4,5	4,0	4,5
Varuhandel, hotell och restaurang	4,2	3,6	4,9	3,7	3,3	3,8	3,0	4,0	3,5	3,3	3,4	3,7
Transport, kommunikationer	1,7	2,7	3,3	3,2	3,5	4,4	4,1	4,6	4,0	4,4	4,4	3,7
Bank, försäkring, företagstjänster	3,6	3,1	3,3	3,4	3,4	3,2	2,4	2,8	2,8	3,0	3,2	3,1
Utbildning, vård m.m., privat sektor	4,1	4,4	4,9	4,7	5,0	5,8	5,5	6,1	5,8	5,5	5,9	5,3
Övrigt näringsliv	3,6	3,4	4,0	3,7	3,7	4,0	3,3	4,0	3,7	3,7	3,9	3,7
Näringslivet	4,1	3,9	4,6	3,8	4,0	4,1	3,7	4,3	3,9	3,8	4,0	4,0
Kommuner	5,7	5,8	5,8	4,4	4,7	4,8	4,7	4,7	4,8	4,9	5,1	5,1
Landsting och regioner	5,0	4,9	4,9	2,8	2,8	3,1	3,2	3,1	3,0	2,8	3,5	3,8
Kommunal sektor	5,5	5,5	5,5	3,9	4,2	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,6	4,8
Statlig sektor	3,4	3,4	3,3	4,0	3,4	3,9	3,7	3,7	3,8	1,0	1,5	3,5
Totalt hela ekonomin	4,4	4,3	4,8	3,9	4,0	4,2	3,9	4,2	4,0	3,7	4,0	4,2

Reallönen

Under perioden 1997–2006 var den genomsnittliga nominella löneökningen 3,7 procent per år och reallöneutvecklingen 2,6 procent per år. 2007 steg reallönen med drygt 1 procent. Inte sedan 1960-talet har en så lång period med reallöneökningar förekommit. Löne- och prisökningstakten har växlats ned bl.a. till följd av den nya penningpolitiska regimen. Mot slutet av 2007 steg dock inflationstakten betydligt och förblev därefter hög fram till november 2008 då den sjönk tillbaka till följd av sänkta räntor och sjunkande bensinpriser. Reallönerna ökade även under 2008 och ökningen uppskattas nu till 0,8 procent.

Nominallön, reallön och KPI, procentuell förändring 1960–2007

Källa: Medlingsinstitutet

Nya löner för 500 000 anställda i avtalsrörelsen 2008

2008 års avtalsrörelse kan ses som en fortsättning på den stora avtalsrörelsen 2007. Under 2008 fick ungefär 500 000 arbetstagare nya kollektivavtal. Av dessa var 350 000 sjuksköterskor, barnmorskor, biomedicinska analytiker eller lärare anställda i kommuner och landsting. Resterande 150 000 fanns främst inom transportsektorn och Svenska Kyrkan.

Avtalsperiodens längd och förtida uppsägning

Huvuddelen av avtalen 2008 inom privat sektor, omfattande 91 procent av de anställda, gäller mellan 31 och 42 månader. De flesta går ut våren 2011.

Av samtliga anställda omfattas 23 procent av avtal som kan sägas upp sista avtalsåret, det största är Vårdavtalet mellan Sveriges Kommuner och Landsting och Vårdförbundet.

Avtalsutfall 2008

Avtalen för arbetare inom den privata sektorn innebär löneökningar på 12,1 procent på tre år exklusive kostnaden för pensioner. Kostnaden för införandet av SAF-LO- pensioner har beräknats till i genomsnitt 0,6 procent för perioden. Parterna har uppgett kostnadsbesparingar i de allmänna villkoren som medfört ett ökat utrymme för lönehöjningar.

Avtalen för tjänstemän inom privat sektor medför löneökningar med 10,4 procent under perioden.

På såväl arbetarsidan som på tjänstemannasidan ligger alltså löneökningarna över den i industrins avtal 2007 etablerade normen på 10,2 procent.

Konflikter

Trots att 2008 års avtalsrörelse får betraktas som ett mellanår innehöll den relativt många varsel om konflikt, varav sju utlöstes. Antalet förlorade arbetsdagar till följd av de tre konflikter som innefattade strejk och lockout var

106 801, det högsta sedan 2003. Siffran kan jämföras med det totala antalet förlorade arbetsdagar under 2007, knappt 14 000.

Under avtalsrörelsen 2008 ägde arbetsnedläggelse i tvister om nytt förbundsavtal rum i tre fall. Mest omfattande sett till antalet förlorade arbetsdagar (95 000) var Vårdförbundets strejk i förhandlingarna med Sveriges Kommuner och Landsting/Pacta. Busskonflikten resulterade i drygt 11 500 förlorade dagar, varav 120 dagar är hänförliga till Bussarbetsgivarnas lockout. Fartygsbefälsföreningens strejk i tvisten om ett nytt avtal för skärgårdstrafiken ledde till att 260 arbetsdagar förlorades.

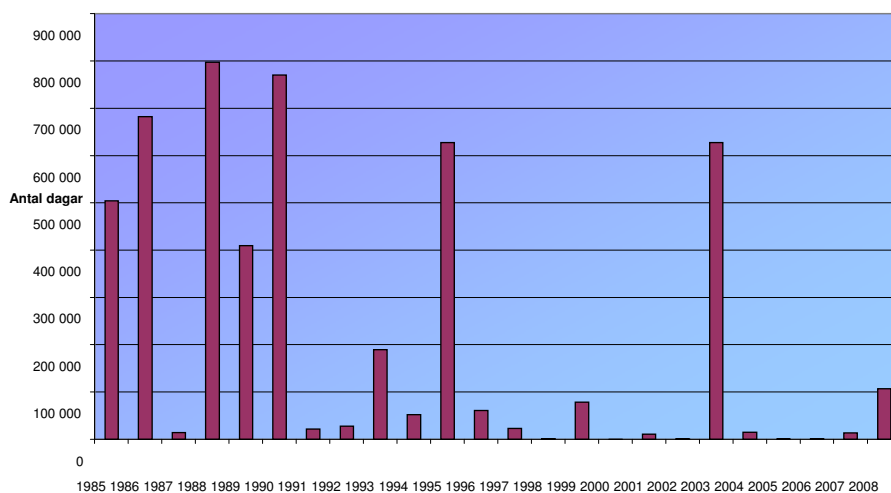
Inga vilda strejker noterades under 2008.

Förlorade arbetsdagar p.g.a. konflikt

År	Antal dagar
1997	23 579
1998	1 677
1999	78 735
2000	272
2001	11 098
2002	838
2003	627 541
2004	15 282
2005	568
2006	1 971
2007	13 666
2008	106 801

Omkring 600 000 av de förlorade dagarna år 2003 är hänförliga till den omfattande konflikten på det kommunala området (Kommunal), liksom 95 000 av dagarna 2008 (Vårdförbundet).

Strejker och lockouter i Sverige 1985–2008, antal dagar

Medlarna biträdde inte överenskommelsen i fem fall av nio

Medlingsinstitutet tillsatte särskilda medlare i nio tvister. I fem av dessa gjorde medlarna bedömningen att de inte kunde biträda parternas slutliga överenskommelse eftersom de ansåg att det skulle strida mot uppdraget att verka för en väl fungerande lönebildning.

Kvinnors lön i procent av mäns lön

Löneskillnaderna mellan män och kvinnor efter standardvägning uppgick 2007 till ca 5 procent. (Se tabell nedan.)

Utvecklingen under perioden 2005–2007 visar en svag trend mot minskade skillnader mellan mäns och kvinnors lön. Kvinnors lön i procent av mäns lön efter standardvägning ökade 0,2 procentenheter, från 94,6 till 94,8 procent.

Att standardväga innebär här att beräkna löneskillnader med hänsyn tagen till att män och kvinnor fördelar sig olika när det gäller yrke, utbildning, ålder, arbetsställe och arbetstidens omfattning.

Löneskillnaden efter standardvägning minskade inom staten och inom privat sektor mellan 2006 och 2007. I landstingen var skillnaden oförändrad. Inom kommunerna ökade däremot skillnaderna. Kommunals avtal med Sveriges Kommuner och Landsting (majoriteten av dem som omfattas är kvinnor) med engångsbelopp för 2007 är en sannolik orsak. Engångsbeloppen höjer nämligen inte lönen och finns därför inte med i den årliga statistiken.

Kvinnors lön i procent av mäns lön per sektor år 2005–2007
standardvägda uppgifter

Kvinnors lön i procent av mäns lön	2005	2006	2007
Alla sektorer	94,6	94,7	94,8
Staten	93,7	94,1	94,3
Kommuner	99,4	99,2	99,1
Landsting	94,9	95,3	95,3
Privat	92,7	92,8	93,1
- Arbetare	96,9	96,9	97,0
- Tjänstemän	90,4	90,5	90,8

Arbetsmarknadens organisationer och avtal

Förhandlingar om centrala kollektivavtal om lön och allmänna anställningsvillkor sker i huvudsak mellan arbetsmarknadens parter, genom förhandlingar mellan förbunden. Det finns över 100 sådana organisationer, drygt 60 fackförbund och drygt 50 organisationer för arbetsgivare. Tillsammans blir det över 100 avtalslutande parter på den svenska arbetsmarknaden, som tecknar totalt ca 600 kollektivavtal.

Facklig organisationsgrad

Den fackliga organisationsgraden för hela arbetsmarknaden har minskat. I oktober 2008 var den 71 procent, mot 73 procent i oktober 2007 och 77 procent i oktober 2006.

Kollektivavtalen och deras täckningsgrad

Antalet anställda som kan omfattas av kollektivavtal är ca 4 miljoner. Antalet anställda som omfattas av ett kollektivavtal är ca 3 375 000. Om man inkluderar hängavtalen omfattas drygt 3,6 miljoner arbetstagare av ett kollektivavtal. Ca 91 procent av de anställda täcks av avtal.

Avtal som sägs upp

Under 2008 fanns möjlighet att säga upp avtalet för det sista avtalsåret för drygt 30 procent av de anställda inom privat sektor. Inga avtal på det statliga området kunde sägas upp, men däremot Sveriges Kommuner och Landstings och Pactas avtal med Kommunal.

Det enda avtal som sades upp var Byggnads avtal som löpte till 31 mars 2010 men med möjlighet att säga upp sista avtalsåret. Byggnads sade i september 2008 upp avtalet med Sveriges Byggindustrier att upphöra den 31 mars 2009. Byggnads uttalade i anslutning till uppsägningen att de vill förenkla och förbättra avtalen och att det inte ska medföra kostnadsökningar eller höjda löner.

I avtalet mellan Svensk Teknik och Design (inom Almega Tjänsteförbunden) och Unionen, Sveriges Ingenjörer och Sveriges Arkitekter fanns möjlighet att utnyttja en option på förlängning av avtalet till 31 mars 2010. I december 2008 meddelade Svensk Teknik och Design att man inte utnyttjar avtalets optionsår. Avtalet upphör 31 mars 2009.

Avtalskonstruktionernas fördelning efter sektor

Avtalskonstruktion	Andel anställda i procent sektorsvis			Samtliga sektorer
	Privat	Stat	Kommuner och landsting	
1. Lokal lönebildning utan centralt angivet utrymme (sifferlösa avtal)	7	38	5	9
2. Lokal lönebildning med stupstock om utrymmets storlek	8			4
3. Lokal lönebildning med stupstock om utrymmets storlek och någon form av individgaranti	10	62		11
4. Lönepott utan individgaranti	11		46	23
5. Lönepott med individgaranti alt. stupstock om individgaranti	35		49	37
6. Generell höjning och lönepott	18			10
7. Generell höjning	11			6

Inom privat sektor har de lokala parterna möjlighet att påverka *hela* löneutrymmet och/eller dess fördelning för 71 procent av de anställda (avtalskonstruktionerna 1–5 ovan). Andelen är markant högre inom tjänstemannaområdet än inom arbetarområdet, där en stor del av avtalen har någon form av individgaranti som begränsar de lokala parternas handlingsfrihet när det gäller fördelning av löneutrymmet. Individgarantin är inom några områden konstruerad som en avstämning i efterhand. Det innebär att de lokala parterna inom dessa områden har full frihet att fördela löneutrymmet vid lönerevisions-tillfället.

För ytterligare 18 procent av de anställda inom privat sektor finns möjlighet för de lokala parterna att påverka fördelningen av en del av löneutrymmet (avtalskonstruktion 6). För resterande 11 procent inom privat sektor har de lokala parterna ingen möjlighet att påverka fördelningen av löneutrymmet. Hela löneutrymmet läggs ut som en generell lönehöjning, lika för alla.

Inom såväl staten som inom kommuner och landsting har de lokala parterna möjlighet att påverka löneutrymmet och dess fördelning för samtliga anställda.

Lagstiftning

Den senaste ändringen i bestämmelserna om tidsbegränsade anställningar i lagen om anställningsskydd (LAS) trädde i kraft den 1 juli 2007. Då infördes allmän visstidsanställning (ALVA). Bestämmelserna är dispositiva och kan ersättas av kollektivavtal. Frågan är i vilken utsträckning som lagändringen har fått genomslag på kollektivavtalsreglerade områden. En genomgång av avtalen inom offentlig sektor, de 45 största avtalen i privat sektor 2007 och samtliga avtal 2008 visar att lagstiftningen endast fick begränsad betydelse i avtalen 2007, eftersom de flesta redan var klara när Riksdagen i juni 2007 beslutade i frågan. Men i en del av de avtal som träffades hösten 2007 har ALVA skrivits in som en tillåten visstidsanställning. 2008 års avtalsrörelse innebär inte att ALVA i någon större utsträckning infördes i avtalen. Samtidigt ska anmärkas att avtalen inom offentlig sektor och även inom delar av privat sektor är så konstruerade att lagändringar torde få omedelbart genomslag på avtalsområdena.